

LA HISTÒRIA COM A FICCIÓ

Viatjar per l'Atlàntic

L'escriptor portuguès José Saramago, nascut en 1922, la gran revelació de la literatura europea recent, amb una vintena de llibres entre poesia, teatre, viatges, crítica, etc., conegut entre nosaltres sobretot a partir de les novel·les *L'any de la mort de Ricardo Reis*, *Memorial del Convent* —l'única traduïda al català— i la darrera *El rai de pedra* (1986), ha passat pels cursos que, per primer any a València, ha organitzat la recent delegació de la Universitat Internacional Menéndez y Pelayo.

Al mateix saló del Palau de la Scala que acollí el segle passat la Renaixença i la recuperació dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, admirablement restaurat i condicionat, enguany ha donat seu provisional als cursos de la UIMP. Mentre, a la intempèrie, sense cap rastre de pluja, ha fet acte de presència una canícula de justícia que combatíem alguns, inútilment, amb orxata i succedanis. Pel seminari d'Història y Novela ha passat José Saramago per dir, davant un nombrós alumnat, una interessantíssima conferència sobre «La història com a ficció i la ficció com a història».

—*¿Quantes vegades ha visitat València?*

—L'any passat hi vaig venir per primera volta, però no vaig veure gens la ciutat. Ara estic començant a conèixer-la un poc millor, i m'agrada molt.

—*El rai de pedra, la seua utopia sobre l'iberisme, ¿és la novel·la que l'ha fet córrer més pel món?*

—*La jangada de pedra és la novel·la que fa navegar, viatjar, la península.*

—*¿Pot establir algunes diferències o semblances entre les diverses ciutats que coneix de l'estat?*

—Tot és igual i tot és

José Saramago, que ha vingut a València per participar en la Universitat Internacional Menéndez y Pelayo, ens parla de la seua particular visió del món i de la literatura.

Vicent Berenguer

distint, i això és per la complementarietat, ja que, finalment, les ciutats, encara que hi haja peculiaritats (l'art, la llengua, etc.), són llocs on la gent ha organitzat una manera de viure molt semblant..., encara que sempre hi ha alguna cosa nova.

—*¿Què el fa sentir-se foraster: el caràcter, el clima, el menjar, els llits?*

—L'idioma. Si el comprenc, tot va bé; si no, aleshores em sent i em veig com un estranger.

—*¿Què li fa més emoció, publicar una novel·la o veure, al teatre, la primera alçada del teló?*

—És complicat. La il·lusió de l'estrena d'una obra dura només un dia, és irrepètible. La sensació d'haver acabat una novel·la queda més en la memòria i en el temps, és menys efímer.

—*Hi ha qui diu que la poesia és una debilitat dels portuguesos, ¿què en pensa?*

—Si els portuguesos foren els únics a escriure'n, podríem dir que és una debilitat; però, si no m'equivoque, hi ha poetes a munts a Espanya i a tots els països i, que jo sàpiga, ningú no s'ha queixat que siga una debilitat nacional.

—*¿Vostè escriurà més poesia?*

—No ho crec, no ho crec, no ho crec.

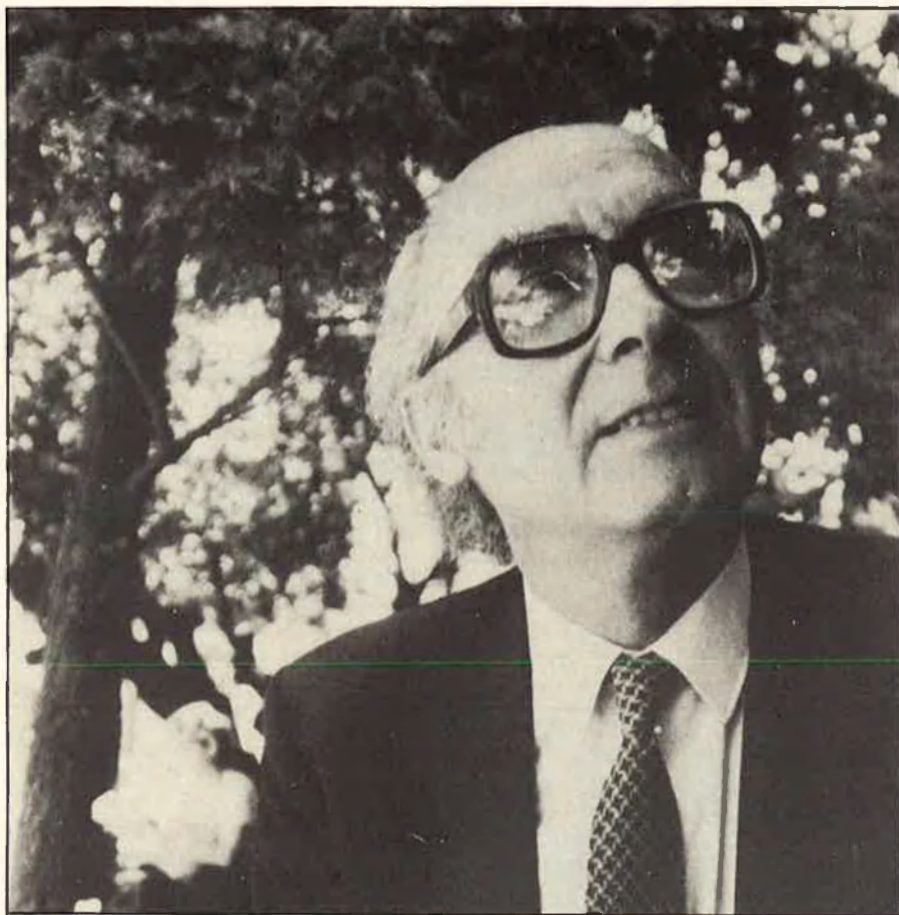
—*¿És possible que els russos, els hongaresos i els portuguesos són els tres pobles amb un sentiment de «a saudade», l'enyor, més fort?*

—No sé què passa en aquests països. Conec un poc, per damunt, els gal·lesos, i hi ha un fet, un enyor. Ara bé, jo em pregunte què senten els francesos, els italians, si hi ha un sentiment que s'assembla a l'enyorança, perquè si no tenen res de semblant, ¿quina classe de gent

RAFA GIL

«Ara estic començant a conèixer València».

«Les arts prosperen quan poden».

són? I no tinc la paraula que poden usar; ja que, si tenen el sentiment, segurament també la paraula.

—¿Amb quin tipus de règim prosperen més les arts?

—Les arts prosperen quan poden. La llibertat és una posició, no l'única, és clar, per a la creació cultural. A Portugal, durant el feixisme, es crearen obres molt importants en tots els àmbits de la creació, però la llibertat, si és la condició de vida plena, pot ser la condició d'una expressió plena. En això de les posicions polítiques tot és molt fluïd. El centre no se sap on és, perquè el centre és en la socialdemocràcia; aquesta, segurament, passa al centre i sempre hi ha formes més o menys repressives que inclús poden conviure amb la democràcia. Als mitjans d'informació, hi pot haver una dictadura econòmica que, finalment, condiciona la pròpia expressió, encara que no ho faci directament.

—¿On veu més enigmes, a la frontera espanyola amb Portugal o als Pirineus?

—Jo no he anat mai als Pirineus. Els he sobrevolat. La frontera entre Portugal i Espanya, potser enigmàtica. Per a mi, aquest enigma és veure com una frontera s'ha constituït en una barrera. Crec que tot això canviarà.

—¿Com és el seu concepte d'iberisme?

—Quan em definese iberista és per una evidència històrica i cultural: em sent molt pròxim a tot el que es fa o es pensa a la península i molt allunyat i d'una altra mentalitat del que ocorre passant els Pirineus. Ara bé, no es pot associar la meua declaració d'iberisme amb cap idea d'unió ibèrica, és una sensació de plenitud personal amb els pobles de la península. Llevat del Brasil, als altres països de parla espanyola, em sent estrany com a França o Itàlia. I això no m'ocorre ací, encara que jo no puga parlar català o les altres llengües peninsulars.

—Al cap de quinze anys del 25 d'Abril, ¿quin preu té mantenir i acréixer la identitat nacional democràtica?

—El preu, el pagarem quan pertoque, però estic segur que tot això tindrà un cost. Serà el preu per una integració mal feta, d'una espècie de temptació malèfica que ens acosta a Europa, molt més que en el pla cultural, que tindria la seua perfecta justificació, en el pla econòmic i amb condicions; això sí, que ho pagarem.

—¿Ultramar?

—Ultramar no em diu res. Hi ha pobles nous que parlen i seguiran parlant portuguès. Són pobles germans que vull: Angola, Moçambic, Cap Verd, etc. No tinc en la memòria cap remoriment colonialista, ni encara menys cap temptació neocolonialista.

—¿Què pensa de les nacions sense estat?

—Jo crec que la solució per a Espanya serà arribar a una autonomia molt avançada de les nacionalitats, un federalisme, conseqüència del mateix procés històric natural.

—Ha escrit un llibre sobre Ricardo Reis, l'heterònim de Pessoa més descregut i d'un paganisme extrem, però, ¿vosté creu en la supervivència dels països...?

—Bé, si no fóra més que la fantasia, la capacitat d'imaginar, difícilment l'espècie humana podria sobreviure.

—¿Com són les relacions entre el Brasil i Portugal?

—Són bones, però bones d'una manera apàtica. No hi ha conflictes, però tampoc no hi ha acostament, ni un diàleg com caldria en una part i en l'altra, tan intens i permanent com convindria.

—¿En quina situació es troba la polèmica lingüística brasiler-portuguès?

—Després d'una mena de guerra santa que s'ha declarat a Portugal contra la idea d'un acord ortogràfic, on tot ha estat una mica ridícul, ara s'han calmat les coses i la proposta està modificant-se perquè alguns punts eren discutibles. Jo pense, i a més ho desitge, que s'arribarà a un acord que acceptaran tots els països de parla portuguesa.

—¿Per què té tan poca presència la literatura brasiler a Europa?

—Hi ha moments alts i moments baixos. Al meu parer, ara en la literatura brasiler no hi ha massa eufòria, no hi ha una creativitat molt gran i això dificulta —no és que ho impedisca— una penetració nova al món com l'ha tinguda abans; ara està, diguem-ne, en minva, una mica. És evident, malgrat tot, que continua havent-hi grans escriptors, però la qualitat mitjana no està massa allà, o no s'ha sabut donar a conèixer. Jo no tinc autors brasilers preferits; però, en tot cas, Graciliano Ramos és el que més m'agrada.

—¿Què escriu ara?

—En aquests moments, estic treballant una novel·la que m'agradaria poder publicar a finals d'any; però, segurament, serà impossible. Potser pel març de l'any que ve.

—¿Pot avançar-nos de què tractarà?

—No. Només n'avançaré el títol: *História do Cerco de Lisboa*. □